

Diekgat bie Nij Stoatenziel (foto: Willem Friedrich)

Open Monumentendag Gemeente Oldambt

8 september 2018

10.00-16.00 uur

‘In Europa’

In deze brochure treft u informatie aan over de volgende monumenten:

Nieuwe Statenzijl	- Diekgat
Nieuw-Beerta	- Waterstaatskerk
Ganzendijk	- Udema's molen
Finsterwolde	- Stefanuskerk en toren
Oostwold	- Protestantse Kerk - Hervormde Kerk
Midwolda	- Museumboerderij Hermans Dijkstra - Dorpskerk
Nieuw-Scheemda	- Hervormde Kerk
Nieuwolda	- Hervormde Kerk
Winschoten	- Marktpleinker - Toren d'Olle witte - Voormalig rabbinaatshuis - Molens Edens, Dijkstra en Berg - Stoomgemaal

Achterin vindt u een route, mét kaartje, die u langs Oldambtster monumenten voert.

Nieuwe Statenzijl

Dijkcoupure in de slaperdijk tussen Stadspolder en Reiderwolderpolder tussen Drieborg en Nieuwe Statenzijl

Het Oldambt is een typisch dijenlandschap waar de slaperdijken, door de vele inpolderingen, als jaarringen in het landschap liggen. De dijkcoupures daarin zijn de toegangspoorten tot de polders. In het Oldambt zijn slechts enkele dijkcoupures overgebleven. Ook zijn veel dijken afgegraven.

Deze dijkcoupure is nog origineel en oogt compleet. Dijk, dijkgat, gemetselde zijmuren en schotbalkenhuisje maken als geen ander monument de strijd van de Oldambtsters zichtbaar: het door verschillende stormvloedend verdrongen land weer terugwinnen op de Dollard.

Met de aanleg van de aan de zeedijk grenzende Reiderwolderpolder (1874) verloor deze dijk zijn zeeverende functie en werd 'slaperdijk'.

Echte veiligheid bood de buitendijk niet. Bij diverse stormvloedend dreigde de dijk te bezwijken. Dan werden de dijkdoorgangen in de slaperdijken afgesloten d.m.v. schotbalken, opgeslagen in het schotbalkenhuisje.

Aan weerszijden van de dijkcoupure bevinden zich twee verticale uitsparingen waarin men de schotbalken liet zakken en stapelde tot de kruinhoogte van de dijk. De tussenliggende ruimte werd opgevuld met paardenmest om het geheel waterdicht te krijgen.

Begin 1974 werden de schotbalken voor het laatst bij een dreigende stormvloed gebruikt. In 1990 werd de Dollarddijk op Deltahoogte gebracht en verloor ook het schotbalkenhuisje zijn functie.

Van 10.00-15.00 uur verzorgen Linde Nijland (singer-songwriter), Bert Ridderbos (multi-instrumentalist) en Hans van der Lijke (tekstschrjver en troubadour) **optredens**. Stichting Landschap Oldambt verzorgt daarnaast een **presentatie** over het ontstaan van het landschap en de functies van de dijkcoupures.

Nieuw-Beerta

Waterstaatskerk

Hoofdweg 18

Tussen 1824 en 1875 werden veel kerken gebouwd met financiële steun van het Ministerie van Waterstaat ('Waterstaatskerken'). De zaalkerk van Nieuw Beerta is zo'n Waterstaatskerk, gebouwd in 1856 als vervanger van een 17^e eeuwse kerk.

Naast de preekstoel is een marmeren gedenksteen geplaatst ter nagedachtenis aan dominee B.J. Ader, sinds 1938 predikant in deze kerk en in 1944 doodgeschoten vanwege zijn verzetswerk. Zijn echtgenote, J. Ader-Appels, zette zijn verzetswerk voort en schreef over de oorlogsjaren het boek 'Een Groninger pastorie in de storm'.

Langs de kerk loopt de internationale wandelroute E9. Harm Woltjer geeft van 14.30-16.00 uur een **orgelconcert**. Hij speelt muziek uit de landen die aan deze route liggen: Portugal, Frankrijk, België, Nederland, Duitsland, Polen en Litouwen.

Ganzedijk

Udema's molen

Westzijde van het Zijldiep

De molen werd in 1868 gebouwd op dezelfde plek waar tot 1854 ook een molen stond. Na enkele restauraties is de molen in gebruik voor de opleiding van vrijwillige molenaars. Vereniging De Hollandsche Molen gaf de molen de naam 'De Hoop'. Voorheen werd echter de naam van de eigenaar gebruikt. Vanaf 2013 heeft de molen weer de naam van de voormalige eigenaar gekregen: Udema's molen.

Finsterwolde

Stefanuskerk en toren

C.G. Wiegersweg 1

De van oorsprong 13^e eeuwse, laatromaanse kruiskerk kreeg haar huidige gedaante in 1586/87. In de loop der eeuwen is er veel veranderd.

Ooit was er een triforium, een 'galerij' hoog in de kerk, die voor de vensters langs liep. Van de kruiskerk is alleen nog het sterk gewijzigde schip (ca. 1275) over. Na een grote brand in 1586 is het kruis afgebroken, de kerk ruim 5 meter verlaagd en het koor toegevoegd. Het interieur bevat grotendeels vroeg 19^e eeuws meubilair, waaronder banken, herenbanken en een fraai gesneden preekstoel. Ook het orgel van H.H. Freytag dateert uit die periode.

Aan de hand van historische, topografische, geologische en bodemkaarten verzorgt Ide van der Molen om 15.00 uur in de Stefanuskerk de **lezing** 'Kaarten van het Oldambt: Terug in de tijd, van Landschap tot Ondergrond'.

Het wijd open Oldambtster landschap ligt niet alleen op zeeklei; ook veen, dekzanden, zandige stuwwallen en het keileem uit de ijstijden maken er onderdeel van uit. Vlak bovendien de invloed van de mens, o.a. door aanleg van dijken, dorpen, kanalen en recente meren, niet uit.

Op de groot afgedrukte kaarten en profielen zijn de variatie en veranderingen in het landschap goed te zien.

Ide neemt bezoekers mee op een soort excursie terug in de tijd: van de 21^e eeuw naar eerdere eeuwen en met grote sprongen naar 440.000 jaar geleden. Noord-Nederland beleefde toen haar 1^e ijstijd, waarop er nog 2 volgden, waarbij de Noordzee droog kwam te staan en jagers gewoon naar Engeland konden lopen,

Tenslotte zijn er fraaie reconstructiekaarten te zien over de wordingsgeschiedenis van Nederland vanaf het einde van de laatste ijstijd.

De naar Italiaans model gebouwde 19^e eeuwse toren is te beklimmen en biedt u bij mooi weer een prachtig uitzicht over het omliggende landschap. In de toren is historische **informatie** aanwezig.

Oostwold

*Protestantse kerk
Goldhorn 10*

De kerk is gebouwd in de stijl van de Amsterdamse School en getekend door de architecten Van Wijk & Broos uit Groningen. Het is het jongste monument in de gemeente Oldambt (1930). Ze is in 2012-2013 geheel gerestaureerd en het interieur is nagenoeg origineel. De kerk is van grote afstand te herkennen aan de hoge spitse naald met een gouden puntje.

U bent van harte welkom en kunt uitleg krijgen over de bouw van de kerk. Er is een **foto-expositie** over de kerk en het electro-pneumatisch Reilorgel mag/kan worden bespeeld.

*Hervormde kerk
Kerksingel 17*

Deze kerk uit 1775 toont gelijkenis met de Nieuwe Kerk in Groningen. Beide kerken zijn als protestantse kerk gebouwd en hebben het Griekse Kruis als grondplan. De kerk ligt prachtig aan een laan met daarnaast een slingertuin en is de gehele dag te bezichtigen.

Midwolda

*Museumboerderij Hermans
Dijkstra
Reinste Abdenaweg 1*

Jaarlijks vindt het, in wijde omtrek bekende, **boerenerffestival** plaats in en rond de kapitale herenboerderij uit 1858. Bij de boerderij ligt een prachtige Engelse landschapstuin met

slingerende wandelpaden. De gehele dag staan de deuren open en is het monument te bezichtigen: pronkkamers, rijk versierde gangen, de koegang, schuur en karnhuis en de imposante kelderruimtes.

Veel vrijwilligers, gestoken in kleding van rond 1900, brengen het leven van vroeger in beeld. Meiden aan de was, knechten aan het werk, koren dorsen, vlas repelen, uitleg over naaien en breien. De herenboer en deftige lui lopen rond en een heleboel kinderen in Ot-en-Sien kleding dollen op het erf. In de keuken kunt u kennis maken met krentjebrij, erwten met spek, kniepertjes of snijbonen en zoete appeltjes.

Dit jaar ligt de nadruk op reizen. Een aantal keren komen 'Hannekemaaiers' (Duitse seizoenarbeiders die in de zomer te voet naar Nederland kwamen om op het land te werken) vragen om werk en de boer krijgt kraamvisite uit Duitsland.

Ook kunt u een ritje maken met de Jan Plezier tussen de boerderij en de monumentale dorpskerk.

Kijk ook op monumentendagmidwolda.nl of volg hen op Facebook

Dorpskerk
Hoofdweg 168

Deze zaalkerk uit 1738 draagt op elke dakhoeek een klein spitsje, herinnerend aan de vroegere, verloren gegane viertorenkerk aan de Kerke-
laan.

Op het vermaarde Hinszorgel uit 1772 worden regelmatig concerten gegeven.

In de kerk is een **expositie** van doop-
jurken.

Nieuw-Scheemda

Hervormde Kerk
Hamrikerweg 27

De kerk is een eenvoudige, rechtge-
sloten zaalkerk met hoog schilddak
met in het midden een dakruiter.
Nadat in 1659 de plaatselijke
gemeente zich afscheidde van
Scheemda, werd in 1661 een eigen
kerkgebouw gebouwd. De kerk
kreeg in 1906 een nieuwe voorgevel,
voorzien van een dakerker met
wijzerplaat. In deze gevel werd de
stichtingssteen uit 1661
herplaatst.

In de kerk is een **foto-expositie** over Nieuw-Scheemda / 't Waar en
wordt een **video** vertoond over het ontstaan van de kerk.

Nieuwolda

*Hervormde kerk
Meidoornstraat 14*

Nieuwolda is ontstaan aan een nieuwe Dollarddijk (1542). De kerk werd pas gebouwd in 1718. In 1756 werd de toren erbij gebouwd. Bijzonder is dat er op de kerktoren geen haan staat, maar een zeemeermin. Die staat symbool voor het feit dat Nieuwolda ooit aan zee lag.

Winschoten

*Marktleinkerkerk
Marktplein 1*

De Grote Kerk of Marktleinkerkerk (ca. 1275), is een romano-gotisch gebouw met vrijstaande klokkentoren (d'Olle Witte). De kerk stond in het midden van een groot kerkhof, dat in het midden van de 19^e eeuw het centrale marktplein van Winschoten werd.

Het gebouw telt vijf gewelfjukken, elk met twee hoge smalle spitsboogvensters, die door nissen in dezelfde vorm geflankeerd worden. Tegen de wanden staat een lange reeks grafstenen. De oudste is voor Gerhardus

Wemhof, die van 1582-1607 de eerste dominee was.

De gotische stijl is herkenbaar aan de 22 hoge ramen, doopvont en altaarstuk. De preekstoel (1745) is afkomstig uit de kerk van het dorp Oterdum, dat in de jaren 70 van de vorige eeuw werd afgebroken voor verbreding van de zeedijk.

De westingang is in rococostijl.

Het orgel is in 1868 door de befaamde Utrechtse orgelbouwer C.G.F. Witte geplaatst.

Toren d'Olle Witte
Torenstraat 10

De van de Marktpleinkerk losstaande toren (15^e eeuw) heeft in de 16^e eeuw zijn grootste omvang bereikt. De vierkante torenstomp herbergt o.a. gevangencellen. In de achtkantige opbouw, daterend van 1931, is een 49 klokken tellend carillon te vinden. De toren is te beklimmen tot aan de beiaardierskamer. Daar is alle techniek van het carillon, de speeltrommel en het torenuurwerk te zien. Mannes Hofsink (stadsbeiaardier van Meppel) bespeelt deze dag het **carillon**.

In de toren is een **expositie** (fotografie, digital art, schilderijen, gedichten en tekeningen) van 9 jongeren. Ook is er **informatie** over de geschiedenis van de Winschoter watertoren (1902-1967).

Voormalig Rabbinaatshuis (1895)
Bosstraat 24

Opvallend is de gevel in Moorse trant: raambogen, kopjes (waarschijnlijk geldschenkers realisatie Joods Centrum) en geglazuurde stenen. Winschoten was na Amsterdam de Nederlandse stad met relatief het grootste aantal Joden. Boven woonde de rabbi (voorganger in synagoge) en beneden werd vergaderd. Bij de restauratie in 2002 werd de **mikwe**, een ritueel bad dat dienst doet bij verschillende plechtigheden, teruggevonden. Ondanks een eerdere brand verkeert deze nog in originele staat.

*Molens Edens, Dijkstra en Berg
Nassastraat*

Winschoten wordt ook wel ‘molenstad’ genoemd. En niet voor niets: aan de Nassastraat staan er drie op een rij. De molenaars stellen de molens open en zullen ze, als de wind goed staat, ook laten draaien.

*Stoomgemaal
Oostereinde 4*

Van de honderden stoomgemalen die Nederland ooit drooghielden, zijn er negen bewaard gebleven. Daaronder neemt Stoomgemaal Winschoten als ‘vijzelstoomgemaal’ een unieke plaats in. In de provincie Groningen is het van de 120 gemalen het enig overgebleven stoomgemaal. In 1971 nam gemaal Hongerige Wolf de taak over. Sinds 1983 is het een museum en kunt u het in werking zien.

Route langs Oldambtster monumenten *(autoroute / rondrit – 61 km)*

Van de objecten aangegeven met *) staat de omschrijving in deze brochure.

De route, een rondrit, is op elk gewenst punt te beginnen.

1. Startpunt is het Diekgat*) bij Nieuwe Statenzijl (voor de navigatie: coördinaten 53.2226, 7.1970 of Stadspolder 11 Drieborg).

2. Vanaf het Diekgat rijdt u terug richting Drieborg. Sla rechtsaf bij de 1^e dwarsstraat om op de Stadspolder te blijven.
3. Sla linksaf naar de Oudedijk.
4. Sla rechtsaf naar de Kostverloren/de weg Finsterwolder-hamrik. Bijna aan het einde van de weg ziet u Udema's molen*).
5. Rijd de weg uit en sla linksaf naar de Ganzedijk.
6. Vervolg naar het Modderland.
7. Vervolg naar de Hoofdweg.
8. Op het kruispunt met de C.G. Wiegersweg ziet u de Stefanuskerk*) en toren*).
9. Vervolg de weg richting Hoofdweg.
10. Sla linksaf naar de Hoofdweg
11. Vervolg de weg naar de Goldhoorn. Op nr. 10 bevindt zich de Protestantse kerk*).
12. Rijd de Goldhoorn uit en sla rechtsaf naar de Noorderstraat.
13. Sla linksaf naar de Havenstraat
14. Sla nog eens af naar de Wilhelminalaan.
15. Aan de linkerzijde treft u de Hervormde kerk*) op Kerksingel 17 aan.
16. U rijdt de Wilhelminalaan uit richting Huningaweg.
17. Sla rechtsaf naar de Huningaweg.
18. Onderweg komt u vlak voor de brug 'Old School' tegen; een geschikte plek om iets te drinken of te eten.
19. U vervolgt de weg naar de Hoofdweg.
20. Even voorbij 'Gasterij Smits' ziet u op Hoofdweg 168 de Dorpskerk*) staan.
21. U vervolgt de Hoofdweg tot aan de afslag Reinste Abdenaweg. Hier bevindt zich Museumboerderij Hermans Dijkstra*).

22. U rijdt door op de Hoofdweg tot voorbij de Ennemaborg. Sla bij de eerste straat rechtsaf de Kerkelaan in.
23. Rijd deze weg helemaal uit en ga aan het eind rechtsaf de Hoofdstraat op.
24. Vlak voor de brug komt u eetcafé 'de Brug' tegen.
25. Na de brug de 1e straat links; de Prunuslaan.
26. Vervolgens neemt u de 1e straat rechts, de Meidoornstraat. Hier bevindt zich de Hervormde kerk*).
27. Neem de Meidoornstraat en de Prunuslaan terug naar de Hoofdstraat.
28. Rij de straat uit en ga op de driesprong linksaf de Hoofdweg West in.
29. Ga aan het einde linksaf de Gereweg/N362 op.
30. Direct over de brug gaat u links en vervolgt u de Hoofdweg West.
31. U rijdt rechtdoor op de Hoofdweg.
32. Na de grote bocht rijdt u op de Hamrikkerweg. Op nr. 27 komt u de Hervormde kerk*) tegen.
33. Rijd de weg helemaal uit en ga vervolgens linksaf de Scheemderzwaag op.
34. Rijd deze weg helemaal uit en na de brandweerkazerne gaat u rechtsaf de Rijksweg op.
35. U vervolgt de Oude Rijksweg tot de verkeerslichten. Hier gaat u linksaf.
36. Sla bij de grote driesprong linksaf de Provinciale weg op.
37. Bij het monument gaat u linksaf Heiligerlee in. Door Heiligerlee rijdt u naar Winschoten. Bij de rotonde aan de Grintweg gaat u rechtsaf de St. Vitusholt op.
38. Rijd de St. Vitusholt uit tot de volgende rotonde en sla hier linksaf de Udesweg op.
39. Sla bij de eerste weg linksaf, de Amstelstraat in.

40. U rijdt door (Amstelstraat wordt Pekelderstraat) tot over het spoor en komt op de Stationsweg. Daar kunt u de auto parkeren. Van daaruit kunt u in het centrum de Marktpleinkerker*), toren d'Olle Witte*) het Rabbinaatshuis*) en de 3 molens*) bezoeken. I.v.m. de Run van Winschoten zal het wat drukker zijn in de stad.
41. Na uw bezoek aan het centrum rijdt u de Stationsweg uit en gaat u rechtsaf de spoorwegovergang over.
42. Rijd bij de eerstvolgende rotonde rechtdoor en bij de volgende rotonde linksaf. U gaat de ringweg om Winschoten op.
43. Deze rijdt u helemaal uit tot aan de brug over het Winschoterdiep.
44. Op de vijftonde neemt u de 2e afslag, richting Beerta.
45. Deze weg blijft u volgen tot aan Nieuw-Beerta. Hier vindt u op Hoofdweg 18 de Waterstaatskerker*).
46. U gaat bij de eerstvolgende grote weg linksaf, de Verlengde Hoofdweg op. In Drieborg, op de grote driesprong, gaat u rechtsaf, waarna u bij het vertrekpunt uitkomt.

Deze brochure is samengesteld door:

CULTUURHISTORISCH CENTRUM
OLDAMBT

en

Het Cultuurhistorisch Centrum Oldambt zoekt

zelfstandig werkende vrijwilligers met organisatietalent

want het Cultuurhistorisch Centrum Oldambt:

- is dé verzamelplaats voor verhalen, oude foto's en archieven; een plek waar de Oldambtster geschiedenis in de schijnwerpers staat; een vraagbaak voor onderzoekers en een samen-werkingspartner voor organisaties;
- organiseert o.a. tentoonstellingen, lezingen, historische dagen, Open torendag en Open Monumentendag;
- ontwikkelt boeken, historische brochures, routes (o.a. Joodse wandeling Winschoten), DVD's en films.

Dit jaar verhuist het CHC naar een nieuwe locatie, waar nóg meer mogelijkheden zijn om samen te genieten van geschiedenis.

Er staat heel wat op stapel:

- een prachtig boek met nieuw historisch onderzoek naar de Slag bij Heiligerlee;
- de Dag van de Oldambtster Geschiedenis over oude bedrijven in het Oldambt;
- het project 'Wie Woonde Waar in Winschoten?' Het op internet toegankelijk maken van woningkaarten in Winschoten;
- historisch onderzoek: 'Herinneringen aan het communisme'.

Hecht je veel aan het Oldambtster erfgoed? Werk je minimaal op MBO+ niveau en ben je digitaal vaardig? Vind je het leuk om samen met ons historische evenementen te organiseren? Neem dan contact met ons op voor een kennismakingsgesprek.

Je kunt je mail sturen naar chcoldambt@gmail.com of op woensdag tot en met vrijdag bellen met 06 124 618 49.

